

Мурзо Євгенія Олександрівна,
старший слідчий
в особливо важливих справах
Головного слідчого управління
Національної поліції України,
доктор філософії в галузі права

ЗНИЩЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГЕНОЦИДНОЇ ПОЛІТИКИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Збройна агресія російської федерації проти України супроводжується системним впливом на культурну ідентичність українського народу. Руйнування об'єктів культурної спадщини, втручання у мовну й освітню сфери, переслідування релігійних громад, зміна історичних наративів на тимчасово окупованих територіях і депортація українських дітей свідчать про комплексний характер впливу на культурне середовище [1, с. 17].

У міжнародно-правовій доктрині культурний вимір геноциду тривалий час залишався дискусійним через відсутність окремого нормативного закріплення культурного геноциду в Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року. Водночас сучасні наукові підходи дедалі частіше звертаються до концепції Рафаеля Лемкіна, яка передбачала розуміння геноциду не лише як фізичного знищення групи, а і як руйнування її культурних та соціальних основ [2, с. 40]. Практика міжнародних судових інституцій також свідчить про поступове врахування культурного виміру насильства під час оцінювання контексту міжнародних злочинів і встановлення спеціального наміру (*dolus specialis*).

Особливого значення в умовах збройного конфлікту набуває вплив на освітнє та мовне середовище. На тимчасово окупованих територіях фіксуються випадки витіснення української мови з публічного простору, запровадження російських освітніх стандартів, зміни змісту навчальних програм та нав'язування альтернативних історичних концепцій. Такі практики спрямовані не лише на адміністративний контроль над територією, а й на трансформацію самоідентифікації населення.

Окрему увагу міжнародних інституцій привертає незаконне переміщення та депортація українських дітей. У міжнародному кримінальному праві примусова передача дітей з однієї групи до іншої

прямо визначається як одна з форм геноциду [3]. У цьому контексті важливе значення має не лише сам факт депортації, а й подальше включення дітей в інше мовне, культурне й інформаційне середовище.

Системного характеру набули також дії щодо знищення та пошкодження об'єктів культурної спадщини. Йдеться про руйнування музеїв, релігійних споруд, бібліотек, архівів, історичних пам'яток та інших об'єктів, які забезпечують збереження історичної пам'яті та культурної тяглості народу. У практиці міжнародних судових інституцій подібні дії вже визнавалися юридично значущими. Зокрема, у справі «Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi» Міжнародний кримінальний суд визнав атаки на культурні та релігійні об'єкти порушенням міжнародного кримінального права [4].

Вплив на культурну ідентичність не завжди утворює самостійний склад міжнародного злочину. Однак повторюваність, взаємопов'язаність та системність таких практик у поєднанні з іншими формами насильства можуть враховуватись під час оцінки спеціального наміру на знищення національної групи. Саме тому культурний вимір агресії потребує самостійного аналізу в межах міжнародного кримінального права та не може розглядатися виключно як другорядний наслідок збройного конфлікту.

Отже, практики впливу на культурну ідентичність демонструють необхідність ширшого підходу до розуміння геноцидної політики. Руйнування культурного середовища, зміна механізмів міжпоколінної передачі ідентичності та втручання в гуманітарний простір можуть розглядатися як елементи комплексного впливу на існування національної спільноти.

Список використаних джерел

1. Murzo Ye. Erasing identity through culture: Towards the formation of a legal framework for cultural genocide. *Social & Legal Studies*. 2026. Vol. 9, No. 1. P. 17–25. DOI: 10.32518/sals1.2026.17.
2. Кравець І. Актуальні підходи до визначення поняття «культурний геноцид». *Українські культурологічні студії*. 2024. № 1 (14). С. 40–44. DOI: 10.17721/UCS.2024.1(14).06.
3. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text.
4. Judgment of the International Criminal Court in the Case No. ICC-01/12-01/15 «Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi». (2016, September). Retrieved from https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2016_07244.PDF.